

is nog broos. Ook het slib vindt zijn oorsprong deels buiten de rivier. Vlaamse akkers verliezen gemakkelijk 40 tot 50 ton vruchtbare grond per hectare per jaar, hetgeen wordt aangepakt met erosieminderende maatregelen, zoals groenbedekkers, slibvangen en grasgangen, eerder symptomgericht dus. Hier miste ik een pleidooi voor een systeembenadering in het landbeheer, een agro-ecologische benadering, waar de zorg voor het bodemecosysteem integraal deel van uitmaakt. Of een systeembenadering in de samenleving, met een circulaire economie zonder lozingen of verliezen naar het water.

De auteurs hangen hun verhaal op aan het concept 'ecosysteemdiensten', een handige benadering om het belang van de natuur voor de mens in de verf te zetten. Het boek vormt een pleidooi voor een planmatig en wetenschappelijk onderbouwd herstel van de natuurlijke werking van ecosystemen en hun ecosysteemdiensten. Ik was gecharmeerd door de allerlaatste paragraaf van het boek, waarin de auteurs luidop dromen van het concept 'ecosysteemdiensten' als opstap naar een samenleving waarin we veel nadrukkelijker rekening houden met natuur, waar ecologie centraal staat, met andere woorden het Ecotopia waarover Dirk Holemans schrijft, of de nieuwe economie waarmee het klein verzet van Tine Hens experimenteert. En dat is net het mooie aan wat we hier zien ontluiten: vanuit heel verschillende invalshoeken blijken mensen bezig met eenzelfde nieuw verhaal, het verhaal van de samenleving binnen de grenzen van deze planeet.

De lezer krijgt in dit boek een samenhangende en vlot verteerbare bloemlezing van de laatste nieuwe bevindingen uit het Schelde-onderzoek aan diverse wetenschappelijke instellingen. Ook dit is, in deze tijden van wetenschappelijke publicatieobsessie, een opmerkelijke verdienste. Het kan het maatschappelijk draagvlak voor duurzaam rivierbeheer alleen maar

sterken. Na het lezen van dit boek bekijk je een rivier immers nooit meer als voorheen.

Myriam Dumortier

Stop met klagen

Steven Vromman, Stop met klagen. Doe-het-zelfgids voor een vrolijke nieuwe wereld. Borgerhoff & Lamberigts, 2015, 192 p.

Het is onnodig Steven Vromman voor te stellen, De man die een poos geleden volop de aandacht van de media trok als *Low Impact Man*. Vromman kiest met dit boek voor een andere aanpak.

Hij start met een kort en krachtig overzicht van de doemscenario's en stelt dat we er zo goed als immuun voor geworden zijn. Daarom biedt hij een hoopvol perspectief, samen met de nodige peptalk, om ons zo in beweging te krijgen.

Proberen mensen uit alle macht te bekeren en preken met een opgestoken vingertje heeft meestal het omgekeerde effect, weet hij ondertussen, en dus doet hij in dit *to the point*, hapklare en handige boek met een gezonde dosis humor en zelfrelativering een warme oproep om de wereld te verbeteren.

Er is al meer dan genoeg geanalyseerd stelt hij. We weten nu ondertussen wel wat er misloopt. Stop met dat hulpeloze en zure geklaag. De boodschap is voor iedereen: onderneem actie en wel nu.

De bekende praktische tips verwees ('verbande') hij naar de bijlagen van het boek en de nadruk ligt dit keer op de noodzaak tot verandering van ons wereldbeeld, ons zelfbeeld, onze mentale focus. Alles begint bij ons denken en meer bepaald bij de manier waarop we naar de wereld kijken. Het gaat er niet enkel om dat iedereen massaal gaat wassen op 30 graden.

De paradigmashift is de sleutel tot beterschap: weg van het neoliberale kapitalisme met extractivisme (cf. Naomi Klein) als noodzakelijke motor om tot

meer economische groei te komen en naar een nieuw model. Je kunt de huidige problemen niet oplossen door in dezelfde mindset te denken. Dus stelt hij de essentiële vraag: 'Wat is er belangrijk in dit leven?' Laten we eindelijk weggaan van het idee dat onze identiteit afhangt van 'spullen en status' – zoals bijvoorbeeld ook Paul Verhaeghe en Dirk de Wachter onderschrijven – en naar een andere samenleving gaan die veel meer levenskwaliteit biedt. *Engagez-vous* (cf. Stéphane Hessel), we horen het meer en meer. En daar gaat het ook in dit boek om: mensen aanzetten, zoveel mogelijk mensen (het boek mikt op een groot publiek) een warme maar vastberaden duw in de rug geven om iets, hoe klein ook, te ondernemen.

De nood aan zingeving en aan anderen is eigen aan de mens en net dat is een groot gemis in onze samenleving, zo stelt de auteur. Zingeving is net iets wat alleen in groep kan, ook al is de groep nog zo klein. Via al die kleine collectieven kunnen er langs de traditionele structuren heen initiatieven genomen worden. Al die bottom-up-initiatieven gaan met een kettingreactie uiteindelijk de logge bal aan het rollen brengen die de politiek is en die mee het systeem van de neoliberale ideologie (groei van het bnp) in stand houdt. En zo kunnen we dan in de richting van een andere groei gaan, met andere, nieuwe, gezondere meetinstrumenten voor welzijn en welvaart.

De echte verandering begint in ons hoofd en zal dan beïnvloeden hoe we ons als consument en als burger gedragen. Zo zullen we beslissingen nemen die – als ze door zo veel mogelijk mensen worden genomen – zullen leiden tot de omslag (je weet wel: onderstroom en bottom-up) naar een gezonder systeem. En dat door stukje bij beetje los te komen van het heersende model van de groei-economie.

De 'het haalt allemaal toch niets uit'-mentaliteit wordt door Vromman gecounterd met de nodige motivering en quotes tussendoor. Enkele voorbeelden:

'Het doet er wel toe wat we doen. Je kan even rondkijken en meteen iets ondernemen. Nu. (...) Op elk moment kan je kiezen om iets te doen of niet te doen.'

'We willen allemaal een betere wereld en we wachten al lang op degenen die dat zullen waarmaken. Maar vergeet niet: wij zijn degenen op wie we aan het wachten waren.' (*The Change Agents*)

'Twijfel er nooit aan dat een kleine groep bedachtzame en vastberaden burgers de wereld kan veranderen; het is zelfs de enige mogelijke manier.' Margaret Mead. Begin dus met jezelf te veranderen en de wereld zal volgen, zo stelt Vromman. Dit boek biedt een heleboel voorstellen om concreet toe te passen, achtergrondinformatie en boeiende inzichten uit boeken en websites. En we sluiten af met: Het ergste wat we kunnen doen aan wat fout loopt, is niets. (cf. Hessel) 'We hebben allemaal mogelijkheden om de wereld ietsiepietsie beter te maken.'

Maissoun Hijazin